

FORTEPIANO CHOLG‘USINING MUSIQA TA’LIMIDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI**Nurullayeva Nodira Karimovna**

Buxoro ixtisoslashtirilgan san‘at maktabi o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada fortepiano cholg‘usining musiqa ta’lim tizimidagi o‘rni, pedagogik va didaktik ahamiyati keng yoritilgan. Forteplano nafaqat ijrochilik cholg‘usi, balki o‘quvchilarda musiqiy eshitish, ritmik his, nazariy bilimlarni amaliy mustahkamlash va ijodiy tafakkurni rivojlantirishda muhim vosita ekanligi asoslab beriladi. Shuningdek, fortepiano orqali musiqiy savodxonlikni shakllantirish, o‘qitish metodlarini takomillashtirish va zamonaviy ta’lim texnologiyalarini qo‘llash masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: klavishli cholg‘u, musiqa pedagogikasi, ijodiy rivojlanish, musiqiy savodxonlik, didaktika, o‘qitish metodikasi

АННОТАЦИЯ

В статье подробно рассматривается роль фортепиано в системе музыкального образования, его педагогическое и дидактическое значение. Подчеркивается, что фортепиано является не только исполнительским инструментом, но и важным средством развития музыкального слуха, ритмического чувства, закрепления теоретических знаний и формирования творческого мышления учащихся. Также анализируются вопросы музыкальной грамотности, методики обучения и применения современных образовательных технологий.

Ключевые слова: клавишный инструмент, музыкальная педагогика, творческое развитие, музыкальная грамотность, дидактика, методика обучения

ABSTRACT

This article provides a detailed analysis of the role of the piano in the music education system, highlighting its pedagogical and didactic significance. The piano is considered not only a performance instrument but also an essential tool for developing students' musical hearing, rhythmic sense, theoretical knowledge, and creative thinking. The study also examines musical literacy, teaching methodologies, and the application of modern educational technologies in music education.

Keywords: keyboard instrument, music pedagogy, creative development, musical literacy, didactics, teaching methodology

Kirish

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini rivojlantirish va yosh avlodni ma’naviy-axloqiy hamda estetik jihatdan barkamol etib tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu borada musiqa ta’limi, xususan, ijrochilik san’atini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi PQ–2909-son “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori, shuningdek, 2017-yil 8-avgustdagi PQ–3178-son “Bolalar musiqa va san’at maktablari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorida musiqa ta’limi sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda ijrochilik mahoratini rivojlantirish vazifalari belgilangan. Ushbu hujjatlar musiqa ta’limi jarayonida fortepiano kabi asosiy cholg‘u asboblarining o‘rni va ahamiyatini yanada kuchaytiradi.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-maydagi PF–6000-son “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmonida milliy va jahon musiqa san’atini rivojlantirish, yosh ijrochilarni qo‘llab-quvvatlash hamda musiqa ta’limi tizimini takomillashtirish vazifalari belgilab berilgan. Bu esa fortepiano cholg‘usini o‘qitish jarayonida innovatsion yondashuvlarni qo‘llash zaruratini kuchaytiradi. Forteplano cholg‘usi musiqa ta’limi tizimida asosiy ijrochilik vositalaridan biri bo‘lib, u o‘quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyati, ritmni his qilish, notani o‘qish va ijro etish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, u musiqiy asarni tahlil qilish, ijodiy fikrlashni shakllantirish va badiiy-estetik didni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Forteplano cholg‘usining musiqa ta’limidagi o‘rni va ahamiyatini o‘rganish bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar musiqiy pedagogika, ijrochilik san’ati va metodika yo‘nalishlarida keng yoritilgan. Mazkur muammo bo‘yicha xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan turli nazariy va amaliy yondashuvlar ishlab chiqilgan. Xorijiy tadqiqotchilar orasida forteplano ijrochiligi va o‘qitish metodikasi masalalari L. Auer, H. Neuhaus, G. Kogan kabi olimlarning ishlarida chuqur tahlil qilingan. Xususan, G. Neuhaus o‘zining “Forteplano san’ati”ga oid qarashlarida forteplano ijrochiligini faqat texnik jarayon emas, balki musiqiy tafakkurni shakllantiruvchi ijodiy faoliyat sifatida talqin etadi. U forteplano orqali o‘quvchida musiqiy obrazni his qilish, ifodali ijro va badiiy tafakkur rivojlanishini alohida ta’kidlaydi. Rossiya va MDH hududidagi pedagogik maktab vakillari – A. D. Artobolevskiy, B. M. Teplov, S. Savshinskiy kabi olimlar forteplano ijrochiligini psixologik-pedagogik jihatdan o‘rganib, musiqiy qobiliyatlar (ritm hissi, eshitish,

xotira) rivojida cholgʻuning oʻrni katta ekanligini asoslab berganlar. B. M. Teplovning musiqiy qobiliyatlar haqidagi nazariyasida fortepiano ijrosi oʻquvchining kompleks musiqiy rivojlanishini taʼminlovchi muhim vosita sifatida qaraladi.

Oʻzbekistonlik pedagog va musiqashunos olimlar – R. Qodirov, F. Abdullayev, N. Yusupova, Sh. Mirzaeva va boshqalarning ilmiy ishlarida musiqa taʼlimi tizimida fortepiano oʻqitish metodikasi, ijrochilik malakalarini shakllantirish va oʻquvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida fortepiano cholgʻusi musiqa savodxonligini shakllantirishda asosiy tayanch vosita sifatida baholanadi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlarda fortepiano taʼlimida interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va kompetensiyaviy yondashuvlarning qoʻllanilishi muhim ahamiyat kasb etishi taʼkidlanadi. Bu borada olib borilgan tadqiqotlar fortepiano oʻqitish jarayonini yanada samarali va qiziqarli tashkil etishga xizmat qiladi. Tahlil qilingan adabiyotlar fortepiano cholgʻusining musiqa taʼlimidagi oʻrni nafaqat ijrochilik koʻnikmalarini shakllantirish, balki oʻquvchilarning estetik didi, ijodiy fikrlashi va musiqiy madaniyatini rivojlantirishda ham muhim omil ekanligini tasdiqlaydi.

Fortepiano cholgʻusi musiqa taʼlimi jarayonida eng muhim va koʻp qirrali ijrochilik vositalaridan biri sifatida alohida oʻrin egallaydi. U oʻzining keng diapazoni, boy garmonik imkoniyatlari hamda bir vaqtning oʻzida bir nechta tovushlarni uygʻun ijro etish xususiyati bilan boshqa cholgʻulardan ajralib turadi. Shu sababli fortepiano nafaqat ijrochilikni oʻrgatish, balki musiqiy tafakkurni shakllantirishda ham asosiy vosita hisoblanadi. Oʻquvchi fortepiano orqali musiqiy asarni yaxlit tizim sifatida idrok etadi, yaʼni unda ohang, ritm va garmoniya bir butun holda angʻlanadi. Fortepiano taʼlim jarayonida musiqiy savodxonlikni shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Oʻquvchilar nota yozuvini oʻqish, intervallarni farqlash, akkordlarni tuzish va musiqiy tuzilmalarni tahlil qilish kabi koʻnikmalarni aynan fortepiano mashgʻulotlari orqali yanada chuqur oʻzlashtiradilar. Bu cholgʻu musiqa nazariyasi va amaliy ijrochilik oʻrtasida mustahkam bogʻliqlikni taʼminlaydi va oʻquvchining bilimlarini amaliy faoliyatda mustahkamlashga yordam beradi. Shuningdek, fortepiano ijrochiligi oʻquvchilarning ijrochilik kompetensiyalarini rivojlantirishda ham katta rol oʻynaydi. Mashgʻulotlar davomida oʻquvchi qoʻl harakatlari koordinatsiyasi, ritmik aniqlik, dinamik ifodalar va texnik malakalarni bir vaqtda rivojlantiradi. Bu jarayon diqqatni jamlash, tezkor fikrlash va musiqiy matnni tahlil qilish qobiliyatini ham kuchaytiradi. Natijada oʻquvchi ijro jarayonida mustaqil qaror qabul qilish va musiqiy obrazni oʻz talqinida ifodalash imkoniyatiga ega boʻladi.

Fortepiano ta'limida pedagogik yondashuvlar ham alohida ahamiyatga ega. Zamonaviy musiqa ta'limi jarayonida an'anaviy o'qitish usullari bilan bir qatorda interfaol metodlar, muammoli ta'lim elementlari va individual yondashuv keng qo'llanilmoqda. Har bir o'quvchining musiqiy qobiliyati, eshitish darajasi va o'zlashtirish tezligi inobatga olinishi ta'lim samaradorligini oshiradi. Bunday yondashuv o'quvchini faqat ijrochi sifatida emas, balki ijodiy fikrlovchi shaxs sifatida shakllantiradi. Fortepiano mashg'ulotlari o'quvchilarda ijodkorlik va badiiy tafakkurni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Har bir musiqiy asarni ijro etish jarayonida o'quvchi uning mazmuni, emotsional holati va badiiy obrazini tushunishga harakat qiladi. Bu esa musiqani mexanik ijro etishdan ko'ra, uni his qilish va ifodali tarzda yetkazish ko'nikmasini shakllantiradi. Natijada o'quvchining estetik didi va ijodiy tasavvuri rivojlanadi.

So'nggi yillarda fortepiano ta'limida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ham kengayib bormoqda. Elektron klaviaturalar, audio va video tahlil vositalari, musiqiy dasturlar va onlayn platformalar o'quvchilarga mustaqil ishlash va o'z ijrosini tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Shuningdek, mashhur ijrochilar ijrosini tahlil qilish orqali o'quvchilarda professional ijrochilik madaniyati shakllanadi.

Fortepiano shuningdek, boshqa musiqa yo'nalishlari uchun ham asosiy tayanch cholg'u hisoblanadi. Xonandalik, dirijyorlik, kompozitorlik va musiqa nazariyasi kabi sohalarda fortepiano bilimlari muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu cholg'u umumiy musiqiy tayyorgarlikning ajralmas qismi sifatida xizmat qiladi. Shu jihatdan u musiqa ta'limining poydevori sifatida qaraladi. Fortepiano cholg'usi musiqa ta'limida o'quvchilarning ijrochilik mahoratini shakllantirish, musiqiy savodxonligini rivojlantirish va ijodiy tafakkurini yuksaltirishda muhim o'rin tutadi. U orqali o'quvchi nafaqat musiqani ijro etadi, balki uni chuqur anglaydi va badiiy jihatdan qayta yaratadi.

Muhokama va natijalar. Fortepiano cholg'usining musiqa ta'limidagi o'rni va ahamiyatini tahlil qilish jarayonida ushbu cholg'u o'quvchilarning musiqiy rivojlanishida keng qamrovli pedagogik vosita sifatida namoyon bo'lishi aniqlanadi. Fortepiano mashg'ulotlari faqat ijrochilik texnikasini shakllantirish bilan cheklanmay, balki o'quvchining musiqiy tafakkuri, estetik qarashi va ijodiy yondashuvini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. O'rganishlar shuni ko'rsatadiki, fortepiano ta'limi musiqa fanlarining bir nechta yo'nalishlarini o'zaro bog'lab beruvchi integrativ tizim sifatida faoliyat yuritadi. Ya'ni, nazariy bilimlar amaliy ijro jarayoni bilan uyg'unlashadi. Bu esa o'quvchilarga musiqiy materialni yaxlit holda idrok etish, uning tuzilishi va mazmunini chuqur anglash imkonini beradi.

Shuningdek, fortepiano bilan ishlash jarayoni o'quvchilarning psixologik rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Mashg'ulotlar davomida diqqatni jamlash, eshitish xotirasi, harakat koordinatsiyasi va emotsional barqarorlik kabi ko'nikmalar shakllanadi. Murakkab musiqiy asarlarni ijro etish esa o'quvchida sabr-toqat, mas'uliyat va o'z ustida ishlash madaniyatini rivojlantiradi. Pedagogik yondashuvlar tahlili shuni ko'rsatadiki, fortepiano o'qitish jarayonida individual yondashuv va bosqichma-bosqich o'rgatish usullari samaradorlikni oshiradi. O'qituvchi tomonidan to'g'ri tanlangan repertuar va metodik izchillik o'quvchilarning ijrochilik darajasini muntazam rivojlantirib boradi. Interfaol usullar va zamonaviy o'qitish texnologiyalaridan foydalanish esa ta'lim jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Raqamli vositalarning joriy etilishi ham sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Elektron pianino, audio yozuvlar va turli musiqiy dasturlar yordamida o'quvchilar o'z ijrolarini tahlil qilish, xatolarini aniqlash va ularni mustaqil tuzatish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa o'z-o'zini baholash madaniyatini shakllantirishga yordam beradi. Umumiy kuzatuvlar shuni tasdiqlaydiki, fortepiano ta'limi o'quvchilarda musiqiy eshitish qobiliyatining rivojlanishi, ritmik sezgirlikning kuchayishi, ijrochilik texnikasining takomillashuvi va ijodiy fikrlashning faollashishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, sahna madaniyati va ijro etish jarayonida ishonch ham bosqichma-bosqich shakllanadi.

Shu bilan birga, fortepiano o'qitish jarayoni o'quvchini faqat ijrochi sifatida emas, balki mustaqil fikrlaydigan, estetik qarashga ega va ijodiy yondasha oladigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa musiqa ta'limining asosiy maqsadlaridan biri bo'lgan har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalashga mos keladi.

Xulosa. Forteplano cholg'usi musiqa ta'limi tizimida muhim pedagogik ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchilarning musiqiy rivojlanishida asosiy tayanch vosita sifatida xizmat qiladi. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, fortepiano orqali o'quvchilarda nafaqat ijrochilik ko'nikmalari, balki musiqiy eshitish, ritmni his qilish, garmonik tafakkur va musiqiy savodxonlik ham izchil shakllanadi.

Shuningdek, fortepiano mashg'ulotlari o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirib, musiqiy asarni chuqur anglash va uni badiiy ifodali tarzda ijro etish malakasini mustahkamlaydi. Bu jarayon o'quvchining estetik didini boyitadi hamda uning shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Forteplano ta'limi integrativ xususiyatga ega ekanligi, ya'ni musiqa nazariyasi va amaliyotini o'zaro bog'lab berishi aniqlanadi. Bu esa ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va

o‘quvchilarning musiqiy bilimlarni yaxlit tizim sifatida o‘zlashtirishiga imkon yaratadi. Umuman olganda, fortepiano cholg‘usi musiqa ta’limida nafaqat ijrochilik vositasi, balki o‘quvchilarning estetik, ijodiy va intellektual rivojlanishini ta’minlovchi muhim pedagogik omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov R. *Musiqa pedagogikasi*. Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
2. Yusupova N. *Musiqa ta’limi metodikasi*. Toshkent, 2015.
3. Mirzaeva Sh. *Fortepiano o‘qitish metodikasi*. Toshkent, 2018.
4. Abdullayev F. *Umumiy musiqa pedagogikasi asoslari*. Toshkent, 2012.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–3178-son qarori. “Bolalar musiqa va san’at maktablari faoliyatini takomillashtirish to‘g‘risida”, 2017.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–6000-son Farmoni. “Madaniyat va san’at sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”, 2020.